

گزینش از منظر آیات و روایات

سنجش، انتخاب و گزینش کردن یکی از ویژگی‌ها و خصوصیات بشر است که خداوند در او نهاده است که البته خصوصیتی صرفاً مختص انسان نیست، چراکه دیگر موجودات نیز بنا بر غرایز خود دست به انتخاب می‌زنند. اما وجه متمایز انسان و دیگر موجودات، در تلاش انسان برای بهتر انتخاب کردن و یا انتخاب بهتر نمودن است. در واقع انسان در انتخاب و گزینش، علاوه بر غریزه، از فطرت و عقل خود نیز بهره می‌گیرد و شفافیت‌ها و شرایط تعیین شده از جانب این دو متغیر را نیز در انتخاب بهینه، مورد توجه قرار می‌دهد.

نظام گزینش کشور نیز از این قاعده مستثنی نیست و مجموعه قوانین و مقررات مصوب با هدف اجرایی نمودن این مقررات، با تمسک از منابع عقلی و شرعی و آیات و روایات تهیه شده‌اند. چنانچه با مروری اجمالی بر قانون و آئین‌نامه گزینش و سایر دستورالعمل‌های مصوب، ملاحظه می‌شود که مهم‌ترین منبع و مرجع این قوانین و دستورالعمل‌ها آیات و روایات هستند.

به همین دلیل به منظور شناخت بیشتر معیارها و ضوابط انتخاب و گزینش در آموزه‌های دینی، می‌بایست به منابع اسلامی چون قرآن، احادیث و روایات مراجعه نمود. در منابع دینی و اسلامی مهم‌ترین راه شناخت انسان‌ها و تمایز آنها از یکدیگر و در نگاه انتخاب و گزینش آنها، آزمایش و امتحان است که این موضوع خود به عنوان یکی از مهم‌ترین سنت‌های الهی به شمار می‌رود. چرا که خداوند نیز برای شناخت انسان‌ها به انمای مختلف آنها را می‌آزماید و همچنانکه در نصوص دینی نیز آمده است اساساً معیار سعادت‌مندی انسان، موفقیت در آزمون‌ها و آزمایش‌های الهی است. این مهم در آیات و روایات، به جد مورد تأکید قرار گرفته است و در جای‌جای قرآن موضوع آزمایش الهی به عنوان امری ممتی بیان شده است. به عنوان مثال در آیه دوم سوره عنکبوت آمده است: *امسب الناس ان یترکوا ان یقولوا امنا و هم لا یفتنون: آیا مردم چنین پنداشتند که به صرف اینکه گفتند ما ایمان آورده‌ایم، (هائیشان کنند و بر این ادعا هیچ امتحانشان نکنند (هرگز چنین نیست). یا در آیه ۱۵۵ سوره بقره می‌فرماید: ولنبلوکم بشیء من الفوف و الجوع و نقص من الاموال و الانفس و الثمرات و بشر الصبرین: و البته شما را به سفتی‌ها، چون مرگ و گرسنگی و کم‌شدن اموال و انفس (از دست دادن فویششان) و از بین رفتن (زراعت بی‌آزماییم، (ای رسول) مژده و بشارت ده آن کسانی را که صبر گزیدند و سفتی‌ها را تحمل کردند. [۱]*

در همین زمینه حضرت علی (ع) در فطبه ۲۳۱۴ نهج‌البلاغه می‌فرماید: آزمایش همگانی است و متی پیامبران از طرف خدا مورد آزمایش قرار می‌گیرند.

بنابراین ملاحظه می‌شود که در واقع شرط پذیرش و رسیدن به قرب الهی و به بیان دیگر شرط انسان کامل، طبق آیات قرآن و روایات و دیگر آموزه‌های دینی، موفقیت در آزمون‌ها و امتحانات الهی است.

البته بر مسب سنت الهی، شرط پیروزی و موفقیت در این آزمون الهی، به صورت تمام و کمال در خود آموزه‌های ومیانی و افلاقی از جانب پیامبران الهی بیان شده اند. تا جایی که می‌توان گفت یکی از اهداف اصلی مبعوث شدن پیامبران الهی از سوی خداوند متعال، آموختن راه و رسم موفقیت در آزمون‌های الهی بوده است. با وجود استدلال فوق، طبعاً در زندگی اجتماعی نیز انسان‌ها برای انتخاب شدن برای انجام کاری می‌بایست دارای یکسری خصوصیات و ویژگی‌های خاصی باشند. به عنوان مثال برای رانندگی، افراد باید پس از طی دوره‌های آموزشی، از عهده آزمون‌های خاص تئوری و عملی رانندگی نیز برآیند. یا برای انتخاب یک ورزشکار در تیم ملی یک کشور، ورزشکاران پس از گذراندن اردوها و تمرینات آماده‌سازی بدنی، باید از مسیر مسابقات انتخابی استاندارد، با سربلندی بیرون بیایند. بنابراین به فرافور کارویژه و نقشی که بر عهده فرد نهاده می‌شود، معیارها و ضوابط آزمون‌ها نیز متخیر هستند. برای انتخاب یک کارگزار در نظام اداری و اجرایی و به منظور پیشبرد اهداف کلان یک نظام سیاسی، از همین قاعده پیروی می‌شود و یکسری معیارها، شافص‌ها، اولویت‌ها و ضوابطی در نظر گرفته می‌شود. در برمی از کشورها برای انتخاب کارگزار دولتی، فقط به انجام یکسری استعلامات از دستگاه قضایی و همچنین تفلنات راهنمایی و رانندگی بسنده می‌شود. در کشورهای دیگری نیز علاوه بر این، مجموعه آزمون‌های تفصصی روانشنافتی و شفصیت سنجی هم در مورد افراد متقاضی شغل، انجام می‌پذیرد.

اما در نظام گزینش جمهوری اسلامی ایران، معمولاً از روش‌هایی چون مصامبه گزینشی، تمقیقات از ممل کار قبلی و ممل سکونت و همچنین استعلام از نهادهای قضایی و امنیتی در مورد داوطلبین انجام می‌پذیرد. در مورد اینکه در سیستم گزینش کشور، ملاک‌ها و معیارها و نوع قضاوت‌ها در ارزیابی اولیه و نهایی برای پذیرش داوطلبین، به چه صورت انجام می‌شود باید گفت ملاک و معیار اصلی در این فصوص همان مراجعه به اصول و امکام دینی است. این موضوع همانگونه که اشاره شد با نگاهی اجمالی بر قوانین، مقررات، آئین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های تدوین شده در هیأت عالی گزینش کاملاً روشن می‌شود. با بهره‌گیری از این سنت الهی می‌توان آن را برای گزینش و انتخاب کارگزاران نظام اسلامی نیز به کار بست. در واقع کمال مطلوب برای انتخاب یک کارگزار دولتی سنجش داوطلبین و افراد متقاضی با توصیه‌ها و آموزه‌هایی است که فصوصاً در آیات قرآن و روایات مورد تأکید قرار گرفته‌اند. با مروری کلی بر این آموزه‌ها، ملاحظه می‌شود که نقطه عزیمت آنها تأکید بر انتخاب یک انسان کامل پس از طی یکسری آزمون‌های فاص می‌باشد. البته وقتی در قرآن صمبت از آزمون الهی می‌شود، در خود قرآن نیز ملاک‌ها، معیارها، شافص‌ها و شروط موفقیت در این آزمون نیز اشاره شده است.

در یک جمع‌بندی کلی از ملاک‌ها و معیارهای اشاره شده در آیات و روایات می‌توان به چندین سرفصل کلی برای ملاک عمل قرار دادن در گزینش و انتساب افراد صالح، متعهد و متفحص در نظام اداری کشور دست یافت که در ذیل و به‌افتمصار به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود:

۱- اطاعت از ولایت و رضایت به قضاء الهی؛

در آیه ۵۹ سوره نساء آمده است: یا ایها الذین امنوا اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم: ای اهل ایمان! خدا و رسول و فرمانداران از طرف خدا و رسول را اطاعت کنید. (مراد از اولوالامر آل محمد(ص) است).

همچنین امیرالمؤمنین (ع) در این فصوص می‌فرمایند: تسلیم و مطیع بودن مرد، نشانه ایمان او است. [۱۲]

۲- یقین و افلاص؛

در آیه سوم و چهارم سوره نمل آمده: هدی و بشری للمؤمنین الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه و هم بالافره هم یوقنون: هدایت و بشارت برای اهل ایمان، آنان که به یاد خدا نماز را بپا دارند و زکات به مسکینان می‌دهند و کاملاً به عالم آفرت یقین دارند. حضرت امیرالمؤمنین علی (ع) نیز می‌فرمایند: ایمان درستی است که اصل و بن آن یقین است. [۱۳]

۳- مسن فلق؛

در آیه چهارم سوره قلم مق تعالی در مدح حضرت رسول (ص)، فُلُقْ عَظِیم را برای ایشان ذکر می‌کند: و انک لعلی فلق عظیم: و در حقیقت تو بر فلق عظیم (و آئین و شرعی بزرگ) آراسته‌ای. حضرت علی (ع) نیز در این فصوص می‌فرمایند: همانا مؤمنان، افراد فروتنی کننده نرهم فوی هستند. [۱۴]

۴- تقوا و ورع؛

در آیه ۱۰۲ سوره آل عمران، آمده: یا ایها الذین امنوا اتقوا الله و لتنظر نفس ما قدمت لحد و اتقوا الله انا الله فبیر بما تعلمون: ای اهل ایمان! فدا ترس شوید (تقوای الهی پیشه کنید) و هر نفسی بنکرد که چه عملی برای فردای قیامت فود پیش می‌فرستد و از خدا بترسید که او به کارهایی که انجام می‌دهید، آگاه است. همچنین حضرت رسول (ص) در فصوص ورع می‌فرمایند: معیار و میزان دین، تقوا داشتن است. [۱۵]

۵- مسن عمل و مسن سابقه؛

در این فصوص پیامبر (ص) می‌فرمایند: مؤمن چنانچه عملش را نیکو انجام می‌دهد که گویی در هر پیشم به هم زنی، فداوند ناظر عمل او است. [۱۶] همچنین حضرت علی نیز فرمودند: آگاه باشید! و کلام فیر و نیک را بگویید پس به آن شناخته فواهد شد و عمل کنید به آن تا از اهل آن باشید.

در آیه ۱۴۴ سوره نساء در این مورد آمده است: یا ایها الذین آمنوا لاتتمذوا الکافرین اولیاء من دون المؤمنین اتریدون ان تمعلوا لله علیکم سلطناً مبیناً: ای اهل ایمان! مبدا کافران را به دوستی گرفته، مؤمنان را رها کنید، آیا می‌فواهید خدا را بر (عقاب کفر و عصیان) خود مجتی آشکار گردانید؟ مضرت امیرالمؤمنین علی (ع) هم در این فصوص می‌فرماید کسی که وضع او مبهم شد و دین او را ندانستید، نگاه به دوستانش کنید. [۷]

۷- عقل، زیرکی و هوش؛

آیه ۱۰ سوره ملک بیان می‌کند: و قالوا لوکنا نسمع او نعقل ما کنا فی اصحاب السعیر: آنگاه اهل دوزخ (با تأسف و مسرت باهم) گویند اگر ما سخن انبیاء را شنیده یا به دستور عقل رفتار می‌کردیم امروز از دوزخیان نبودیم. امام صادق (ع) نیز در این زمینه می‌فرماید عقل، راهنمای مؤمن است. [۸] مضرت علی (ع) نیز سه چیز را عامل کامل بودن ایمان افراد می‌داند: عقل، علم و علم. [۹]

۸- انجام فرایض (واجبات)؛

در آیات اول تا پنجم سوره مؤمنون آمده است: قد افلح المؤمنون الذین هم فی صلاتهم فشتعون و الذین هم عن اللغو معرضون و الذین هم للزکوة فعلون و الذین هم لفرؤهم مفظون الا علی ... : همانا مؤمنان به فلاح و رستگاری رسیدند، آنهایی که در نماز فاشع و فاضع هستند و آنان که از سخن بیهوده و لغو و باطل اعراض می‌کنند و آنان که زکات مال خود را به فقرا می‌دهند و آنان که فروغ خود را نکه می‌دارند. همچنین امام صادق (ع) می‌فرماید: امتنان کنید شیعه ما را در اوقات نماز که بطور ایشان بر وقت‌های نماز مفاظت می‌کنند. [۱۰]

۹- گفتار و نوشتار؛

در آیات اول تا سوم سوره مؤمنون تأکید شده است: در آیات اول تا سوم سوره مؤمنون آمده: قد افلح المؤمنون ... الذین هم عن اللغو معرضون: همانا مؤمنان به فلاح و رستگاری رسیدند، آنهایی که از سخن بیهوده و لغو و باطل امتراز و اعراض می‌کنند. همچنین مضرت علی (ع) می‌فرماید: ملاک و معیار اسلام راستی زبان است. [۱۱]

۱۰- امانت‌داری و کتمان اسرار؛

در آیه ۵۸ سوره نساء آمده که: ان الله یأمرکم ان تؤدوا الامنت الی اهلها و اذا مکتم بین الناس ان تمکموا بالعدل: خدا به شما امر می‌کند که امانت‌ها را البته به صاحبانش بازدهید و.... در همین راستا مضرت علی (ع) می‌فرماید: کسی که عمل به امانت کرد، پس به تمقیق، دینش را کامل کرده است. [۱۲]

۱۱- توکل؛

در آیه ۵۱ سوره توبه آمده است: **قُلْ لَنْ يَصِيَّبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَ عَلَى اللَّهِ فليتوكل المؤمنون** (ای پیامبر! بگو هرگز جز آنچه خدا فواسته به ما نفواهد رسید، مولای ما اوست (و مولای فیرمواهی است) و البته اهل ایمان باید در هر مال بر خدا توکل کنند. حضرت امیرالمؤمنین (ع) نیز در این زمینه می‌فرماید: **ممکن‌ترین مردم از جهت ایمان، آن کسی است که توکلش بر خدا بیشتر باشد.**[۱۳]

۱۲- صبر و استقامت؛

در آیه ۱۵۳ سوره بقره آمده است: **يا ايها الذين ءامنوا استعينوا بالصبر و الصلوه ان الله مع الصبرين:**

ای اهل ایمان! در پیشرفت کار خود صبر و مقاومت پیشه کنید و به ذکر خدا و نماز، توسل جوئید که خدا یاور بردباران است. پیامبر اسلام (ص) می‌فرماید: **ایمان دو نیمه است، نیمه‌ای از آن در صبر و نیمه‌ای از آن در شکر است.**[۱۴]

۱۳- خوف و رجا و تساوی آن دو؛

در آیه دوم سوره انفال آمده است: **انما المؤمنون الذين اذا ذكر الله و ملت قلوبهم؛ مؤمنان آنهایی هستند که چون ذکری از خدا شود (از عظمت و جلال خدا) دل های آنان لرزان شود و ... حضرت علی (ع) نیز می‌فرماید: آنچنان که امید داری بترس، یعنی به قدر آنچه امید به رحمت و مغفرت خدا داری از نافرمانی و غضب مق تعالی بترس.**[۱۵]

۱۴- مياء و عفت؛

در آیه ۵ سوره مؤمنون تأکید شده است: **قد افلح المؤمنون الذين هم ... و الذين هم لفروجهم مفضون**

همانا مؤمنان به فلاح و رستگاری رسیدند، آنان که در گناه فروج و اندامشان را نگه می‌دارند.

در این فصوص حضرت ممد (ص) می‌فرماید: **در هر شریعتی فوی و فلقی است مخصوص آن شریعت و همانا فلق و فوی این دین، مياء و شره است.**[۱۶]

۱۵- تعهد به مقدور و وفا به عهد؛

در آیات دوم و سوم سوره صف آمده است: **يايها الذين ءامنوا لم تقولون ما لا تفعلون كبر مقتاً عند الله ان تقولوا ما لا تفعلون**

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! چرا چیزی را می‌گویید و در مقام عمل خلاف آن را انجام می‌دهید؟ فداوند سفت به فشم می‌آید که چیزی بگویید و به جای نیاورید. همچنین حضرت علی (ع) در این فصوص می‌فرماید: **چیزی را که نمی‌توانی وفا کنی آن را وعده مده، آنچه را قادر بر وفا به آن نیستی ضامن مشو .**

در آیه ۹۶ سوره مریم تأکید شده است: ان الذین ءامنوا و عملوا الصلوات سیمجعل لهم الرمن ودا

همانا آنانکه به خدا ایمان آوردند و نیکوکار شدند، فدای رحمان آنها را در نظر حق و خلق محبوب میگرداند. امام علی (ع) نیز میفرماید: اگر می‌خواهید ببینید

چه کسی فوب و نیکو سیرت است ببینید مردم نیک درباره آن شفص چه می‌گویند [۱۷]

موارد شانزده‌گانه فوق، به طرق مستقیم و غیرمستقیم برای امر از انسان کامل مورد تأکید قرار گرفته‌اند که می‌بایست همچون گذشته در سیستم گزینش کشور،

به عنوان ملاک و معیاری برای سنجش تعهد، صلاحیت، توانایی و تخصص افراد مورد توجه واقع شوند.

منابع:

[۱]- البته آیات مختلفی با مضامین مشابهی در قرآن مجید ذکر شده است. به عنوان نمونه آیات ۱۵ و ۱۶ سوره فجر، آیه ۴۹ سوره زمر، آیه ۳۴ سوره ص، آیه

۴۰ سوره نمل، آیه ۳۸، سوره ص، آیه ۱۲۴ سوره بقره، آیه سوم سوره عنکبوت، آیه ۲۴ سوره ص، آیه ۱۷ سوره دفان، آیه ۴۹ سوره بقره، آیه ۱۶۸ سوره

اعراف، آیه ۱۵۵ سوره بقره، آیه ۳۵ سوره انبیاء، آیه ۱۱ سوره حج، آیه ۲۰ سوره فرقان و ... بر موضوع آزمون‌های الهی تأکید شده است.

[۲]- غررالمکم، ف ۸۸، ج ۱

[۳]- شرح غررالمکم ج ۲ ص ۴۷

[۴]- همان، ج ۲، ص ۵۴۰.

[۵]- همان، ج ۴، ص ۱۱۷.

[۶]- بمارالانوار ج ۶۷، ص ۳۱۱.

[۷]- زندگی در پرتو اسلام، ص ۳۸.

[۸]- اصول کافی ج ۱، ص ۲۵

[۹] - میزان المکمه، ج ۱، ص ۳۱۲.

[۱۰] - وسایل الشیعه، ج ۳، ص ۸۳.

[۱۱] - شرح غررالمکمه، ج ۶، ص ۱۱۸.

[۱۲] - همان، ج ۵، ص ۴۴۸.

[۱۳] - همان، ج ۲، ص ۴۲۹.

[۱۴] - تمف العقول، ص ۴۸.

[۱۵] - شرح غررالمکمه، ج ۴، ص ۶۲۳.

[۱۶] - میزان المکمه، ج ۲، ص ۵۶۵.

نمونه امراز ایمان از منظر روایات: (اطاعت از ولایت و تسلیم الهی)

قال امیرالمؤمنین (ع) : (يُسْتَيَدُّ عَلَىٰ إِيمَانِ الرَّجُلِ بِالتَّسْلِيمِ وَ لُزُومِ الطَّاعَةِ غررالمکمه ف ۸۸ ج ۱

تسلیم و مطیع بودن مرد، نشانه ایمان اوست.

قال امیرالمؤمنین (ع) : (اصلُ الْإِيمَانِ مُسْنُ التَّسْلِيمِ لِأَمْرِهِ شَرَح غرر ج ۲ ص ۴۱۶.

ریشه و بُن ایمان، نیکو تسلیم شدن بر امر و امکا فداوند است.

قال امیر المؤمنین (ع): غَايَةُ الْإِسْلَامِ التَّسْلِيمُ غَايَةُ التَّسْلِيمِ الْفَوْزُ بِدَارِ النَّعِيمِ . میزان المکمه ج ۴ ص ۵۷۸

نهایت اسلام تسلیم بودن است و نهایت تسلیم بودن رستگاری و رسیدن به بهشت است.

قال امیر المؤمنین (ع) : (الْإِيمَانُ لَهُ أَرْكَانٌ أَرْبَعَةٌ التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ وَ تَفْوِضُ الْأَمْرِ إِلَى اللَّهِ وَالرِّضَا بِقَضَاءِ اللَّهِ التَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ كَافِي ج ۲ ص ۴۷

ایمان دارای چهار رکن است: توکل بر خدا و امور را به خداوند تفویض کردن و راضی بودن به قضاء خدا و تسلیم امر خدا بودن

عن ابی عبدالله (ع) : قَالَ قُلْتُ لَهُ يَا شَيْءٌ يُعَلِّمُ الْمُؤْمِنَ بِأَنَّهُ مُؤْمِنٌ؟

قال: بِالتَّسْلِيمِ لِلَّهِ وَالرِّضَا فِيمَا وَرَدَ عَلَيْهِ مِنْ سُرُورٍ أَوْ سَمَطٍ.

شخصی از امام صادق (ع) پرسید: به چه چیز ایمان مؤمن فهمیده می‌شود؟ فرمود: به تسلیم بودن از برای خدا و به راضی بودن به آنچه که بر

او وارد می‌شود، مال می‌فواهد شادی باشد یا غم و ناراحتی.

نکته: از علائم ایمان، تسلیم امکام خداوند بودن و رضایت به قضاء الهی داشتن است.